

שערויית פרסי ישראל

פרס - מענק-כבוד והערכה הניתן כגמול על הצטיינות בתחום מסוים. מתנה הניתנת למי שזכה בהגרלה, או כשי לחותמים על עיתון וכיוצא בו או לקונים מיצרך מסוים. גמול, שכר. מטבע קדום שמישקלו היה כדי חצי מנה. מחצית של כיכר-לחם וכשיעור הזה במזונות אחרים. מנא מנא תקל ופרסיין - ראה ערך מנא. בית-הפרס - כינוי לשטח-אדמה שנחרש בו קבר.

קיימות מאהושתיים סיבות טובות מדוע הנפש נוקעת מלכתוב על שערויית פרסיי ישראל, שעל חלוקתם נהוג להודיע לנו טיפין טיפין ולשיעורין בימים שלפני הימים הנוראים. טיפין-טיפין - מן הסתם כדי למתן את ההלם. וכימים הנוראים - שממלא הם נוראים ואין בכמה שערויות נוספות כדי להוסיף עליהם הרבה.

כמאת הטעמים הראשונים לא נעסוק במיט-גרת זו - הלא הם ידועים לכל, ומי שאינו יודע

ברגע שנפרץ - נפרץ ואין מי שמסוגל להחזיר את הגלגל אחורה ולהשיב לו את כבודו האבוד. ואכן, מי יקשה כיום, אם שושנה רמארי זו המקובלת עלינו ראויה או שאינה ראויה לפרס הממלכתי דרוקס, כשזה כבר הוענק בעבר לאזרי מוסיאונים ("עיצוב"), למפיקי תוכניות-טלוויזיה, לשחקנים ולבדרנים. מדוע בעצם לא יחולק הפי-רס, בשנה הבאה או כאחת השנים הבאות, לכנר הראשון של התזמורת הפילהרמונית, ולאחר-מכן גם של תזמורת רשות השידור ותזמורת חיל-האוויר או הטיילת? הרי אמרנו שפרס משנפרץ נפרץ, ולנו אין אלא להמתין בסבלנות עד שגייע גם תורם של זמרי-הקאסטות ומגישי תוכניות הרוק והגללים בטלוויזיה שלנו. ואומנם, אם לשפוט על-פי התפתחויות השנים האחרונות, היום הורא אינו רחוק כליכך כפי שכמה מאיתנו רוצים היו לקוות. שהרי התרבות היורדת עלינו מהרי השוף וזו העולה לקראתה מהרי ירושלים של שבתותינו ומועדנו, בית המחוקקים שלנו ושוק מחנה-היהודה ונוף קבוצות הכדורגל שלנו ושחריהן - דינו להיפגש. היכן את זאת עוד נראה. מן הסתם באמצע הדרך. כך כבר נכתב ונחתם בימים הנוראים האלה, ומי יהיו לטעון כי בכוחו שלו לעמוד בפרץ.

משהו רקוב

שערויית פרס ישראל חרגה השנה מכל מה שהיה אי-פעם בעבר. נושא הזמר חולק לסעיפי-מישנה, מתוך כוונה ברורה שלא לאפשר לאחד מגדולי הזמר הישראלי למראשיתו, האחרון לבני "דור המייסדים", לקבלו. המשורר אבות ישורון, רבי-האמנים אביגדור סטימצקי, אהרון גלעדי ויחזקאל שטרייכמן, המספרים יעקב חורגין, יהושע בר-יוסף, עזרה המנחם ונתנו שוב בחוץ. ה"ממונה" על הפרס, פקיד ציבורי הנשוי לאשה שהיא בעצמה עסקנית-פרסים ובוחשת בהרבה קדירות, מכריז ברבים כי ל-5 אחוזים מחתני פרס ישראל שבעבר לא היה מעניק את הפרס, אילו נועצו בו.

גם לפני "התקופה השחורה", בניצוחו של ד"ר משה גלבע הפורש, לא הצטיין הפרס בטהרתו המוסרית. כך, ש"י עגנון ויעקב כהן, אחד הגרומאנים המובהקים בדור, "תלמידי ביאליק", שניהם קיבלו את הפרס פעמיים. שמותיהם של כמה מטובי הסופרים, האמנים והוגי הדעות של מדינת ישראל נעדרים. נחום גוטמן מקבל את הפרס, ביחד עם שני האחרים, בתחום "סיפורת ילדים". לעומת זאת, כשרוצים - קובעים פרס בנושא "הקניית אהבת הארץ וידיעתה" או מחלקים לפתע פרס על "תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה בכללה במיפעלי הצנחה לבנים" המוענק (1980) לבית יד לבנים בפתח-תיקוה. אירגון נכי צה"ל, לעומת זאת, עדיין לא זכה בשום פרס. כשרוצים, קובעים פרס בנושא "עיצוב" (עיצוב מה?) ומעניקים אותו לשני אוצרי תערוכות. למה להעניקו לאמנים כשיש אוצרים?

כשלא רוצים - משמיטים את המשורר או הפיזימונאי ממדור ה"זמר" ובחרים פעמיים באותו היושב-ראש לאותה הוועדה. כשלא רוצים - נותרים גדולי הציור והשירה הישראלית בחוץ.

ה"ממונה" החדש על פרס ישראל נבחר בהמלצתו של "הממונה" היוצא. האם יתקיים בו הפסוק ממונה בא וממונה יוצא ועולם כמינהגו נוהג?

תהיה אשר תהיה הדעה על "הממונים" למיניהם - האיש האחראי לכל המחדלים והעיוותים הוא שר-החינוך-והתרבות, יצחק נבון.

שר-החינוך-והתרבות יצחק נבון ורעייתו - בפנים

הכל כבר מכינים בוודאי שאני בא לתבוע את עלבוננו של יעקב אורלנד, שזו הפעם השנייה שאנשים צעירים ממנו - ולא דרוקס מוכשרים ממנו, לעניות דעתי - מקדימים אותו. אבל זו הפעם הראשונה שבה מיקצועו - מיקצוע פייטן הזמר או השיר המולחן - אפילו לא נכלל בין מיקצועות הפרס שתחת הכותרת "זמר".

וכי מה - כדאי היה שנשאל את עצמנו - היתה אותה שושנה רמארי יכולה לשר בשלהי שנות השלושים אם לא את "הטנדר נוסע", אני נושא עימי, "זכריה בן-עזרא" ו"סובבני" - כולם שירים שחוללו תקופה לא פחות משנת-חוללו על ידיה - של יעקב אורלנד. היש כאמת צורך להוכיח כי היא היתה הראשונה לה מסר את "שני שושנים" שלו, והשניה (אחרי זמרת בלתי-נודעת כיום בשם שלי שרונה) ששרה את "היו לילות".

האם, אילו שרה שושנה רמארי, למשל, באותן שנים, יא-בא-י, יא-בא-י, יא יא בא בא בא - האם גם אז עדיין היתה נמצאת ראויה לזכות ביום הזה כפרס המדינה על הישגיה (הלא-מבטולים) בתחום הזמר ? והאם יש צורך להוכיח בהקשר זה כי אורלנד, חייל בצבא הבריטי ובהגנה אחר-כך, כתב לא רק את "הגרוניס" ו"שיר הלגינות" ("צבא צבא מה טובו אהליך"), את שיר הנח"ל ("נח"ל נח"ל הי כוץ") ואת השיר (ראה עדותו של ראובן הפני כסיפרו על חנה סנש) שאותו שרה הצענית הגי-בורה בבית-הסוהר לפני עלותה לגררם ("עלי נא עלי שלהבת שלי")?

הרי לפחות מחצית - אם לא למעלה מזה - השירים ששרתי אני בימי בית-הספר העממי שלי נכתבו בידי איש זה, שהוא כיום בן 73. "בימים שבהם כותבי מילים בעולם הזמר והבידור הישראלי מכונים בשם תמלילנים, חרונים ופיזי-מונאים, ראוי אורלנד בלא היסטוס להיקרא בשם פייטן הזמר". דיברתי אליהו כהן, חוקר ומכנס הזמר העברי, במבוא לכינוס שירי הזמר של המי-שורר, שכתב את שירו המולחן הראשון בשנת 1930 - "אנתנו שרים לך מולדת ואמא" - והוא אז תלמיד גימנסיה בן 16 (השיר נכתב למנגינה עממית רוסית, אך כעבור חמש שנים כתב לו רויד זרובי מנגינה מקורית משלו).

לא, להעניק פרסי-ישראל לזמר העברי לזמרת ולמחוק כליל את הקטיגוריה של מחבר המילים, המשורר (מובן: במטרה מוסיונית-ריקליושת ש-לא להעניק לאורלנד את הפרס, שהרי הפעם כבר לא נמצאו מועמרים מתאימים אחרים, ככפי עם הקורמת!) כמוהו כהענקת פרס נובל לר-פואה למאציניטיס או - אם תרצו - לאחיות חדר-הניתוח, תוך התעלמות מן הרופאים. מי יעשה מעשה נבלה שכזה? או - באותו הקשר - מי גרם שגדולי ציירי ישראל החיים

עיימו כיום, אביגדור סטימצקי, יחזקאל שטרייכ-מן ואהרון גלעדי, לא יקבלו את פרס ישראל לא-מנות הציור גם בשנות השמונים לחייהם (במיקרהו של סטימצקי - מעט פחות משמר ניס); מי גרם להתעלמות המתמשכת, המרושעת ממשרדה החרשני, הנועז, המופלא של ישראל של שני העשורים האחרונים, אבות ישורון הצעיר בן ה-83?

מי, במילים אחרות גרם את היפוך סידרי ברא-שית שבכאן? לכך שפרס-המדינה יחולק לדני קרוון וליחיאל שמי, לחיים חפר ולנעמי שמר, ליונה פישר וליוסל ברגנר, ליהודה עמיחי ול-אהרון אפלפלד - מרביתם יידיים אישיים של-כותב שורות אלה, שהוקרה רבה כליבו להם ולי-צירתם - אבל לא יוענק לטטימצקי, לגלעדי, לשטרייכמן, לאבות ישורון, ליעקב חורגין הנידח ולאורלנד. כלומר, יוענק לרודר הצאצאים ולא לדור האבות (ובמיקרה שלנו מותר בהחלט לה-גיד: רודר האבות המייסדים) גם כשהצאצאים אינם מגיעים, לעיתים, למדרגתם של האבות. ואגב, אם שושנה רמארי - היכן היא ברכה צפירה, מי שבאמת עמדה אצל הערישה?

מי גרם לכך שהפרס הממלכתי יוענק לפקיד מוסיאונים ולבדרנים - והגב' רמארי מייצגת כעניי רבים מאיתנו בידור במיטבו - אבל לא ליוצריה של סיפורת ואמנות הזמר וסאטירה, כלומר, לא לאריה נבון ולא לעמוס קינן, לא לרן בן-אמוץ ולא לאפרים קישון, מן המוכשרים שביוצריו במילה ובקו, ואפילו בקולנוע רק ב"ימים אלה ראינו מדרש את "השוטר אולא" הבל-תייגסותו). והאם לא שמום שיצירתם קונטרס-ברסילאית לא באו עד כה לא יהושע סובול ולא חנוך לוין, לא נסים אלוני ולא יוסף מונדי - יוצרי התיאטרון הישראלי - אפילו עד שערי-הפרס?

מי גרם? שאלה גדולה. הלא כולנו יודעים מי גרם אחד פקידון קטן, שטיא הפעצה עצמו בכוח קורטוב שררה זה שהופקד בידי על צימצום או-פקיו התרבותיים, על דלות הרוח ועל חוסר אומץ-הלב הציבורי שלו. בימים אלה פרש סוף-סוף מתפקידו ועליו ועל שכמותו יכולים אנו רק לברך: ברוך שפרטנו אנשים כמוהו הם חלק בלתי-נמנע כנראה מחשבון העובר-ישוב של כל תרבות מסוימת.

הוא שגרם. כלומר, במישרין. אבל מי הוא זה המסתתר מאחוריו, בחינת טובל ושרץ בידו, מי מושך בחוטי של הפקיד? מיהו האחראי האמיתי, המיינסטריאלי, למחול ולעיוות?

פרס ישראל הדשוא - פרס כמוסר ולא, כאמור, פרס זה או אחר שברין וכיושר ניתנו למי שניתנו - לא זה בלבד שלא עמד בפרץ אלא שאף הרחיב את הפירצה, כאילו לא בא אלא לחזק את ניהושיה-הלב הגרוניס ביותר. וואת לדעת על החלטת חבר שופטים זה או אחר למנוע פרס מאיש זה או אחר ולהעדיף על פניו את רעהו, על החלטה כזאת ניתן לערער ואף לגנותה ניתן. ואולם איש לא יוכל לכוז ולטעון שלא היתה זו זכותם להעדיף את מי שהעדיפו - גם אם שיקוליהם היו מוטעים-שבמוטעים בעיני הטוען. ב"זכות" זו כוונתנו כמובן לזכות ה"פורמאלית", זו שמכוח החוק והתקנון.

אבל להוציא אל מחוץ לגדר, להתעלם ובפועל להחרים ביוזמים ובכוונת-מכוון אחר מאלה שהם ראשי-יוראשונים כשדה הנתון לשיפוט: למנוע ממנו מראש כל אפשרות שייבחר בתחומי אף אם יוכר ראוי לכך - כאן כבר לא עניין של טעם לפנינו כי אם מעשה נבלה. מעשה נבלה ממש שהוא כדרכם של מעשי נבלה פעלים של אנשים נבלים או שוטים ללא תקנה.

כלפי מה דברים אמורים? כלפי ההחלטה שנפ' לה השנה לחלק פרס זמר לכל, חוץ מאשר לחתן הזמר עצמו, הלא הוא פייטן מילות השיר. להעניק פרס למלחין, שאיש אינו כופר בזכותו, להעניק פרס למבצע, איננו לא לזוכר את שמו של מחבר השיר - האיש שקרא לו בשם שבו הוא נזכר, וכתב את מילותיו שבכותו ובזכות חיבורן למוסיקה הוא מוסיף ונמשע לעיתים גם שנים רבות אחרי שראו אור עולם, ובביצועים רבים ושונים של מבצעים רבים ושוניים?

אותם גם פירושים-בשם לא רחיב את השכלתו. נתרכו אפוא בשניים הנותרים. (א) מפני שבין הווכים מצויים, מטבע הגורל והמזל, מפעם לפעם, לא בכל שנה כמובן, גם כאלה שהם ראויים בהחלט לאותו גמול שעליו מדבר המילון. כאלה הם בפרס הבא עלינו לטובה, למשל, משה שמייר וחיים גורי. תהא דעתנו על השקפותיהם הפו-ליטיות, ואולי גם על חלקים אלה ואחרים של יצירתם, אשר תהיה - אין ספק שהם ראויים לקבל את הפרס ששמה של המדינה קורא עליו, בעת שהמדינה שלהקמתה ולתרבותה עשו נכנסת לשנתה הארבעים, ואילו הם כבר הותירו מאי-חוריהם את העשור השישי לחייהם.

יש אפילו משהו סימלי ונאה במתן פרס ישראל דרוקס בשנה הבאה (על-פי הלוח הכללי; בשנה זאת - על-פי המניין שלנו) לשניים אלה, נציגי הדור שהגשים את המדינה, ואין אנו באים לשלול את ערכה של סימליות בפרס, שבו הרי מדובר דרוקס בגמול סימלי.

הטעם הנוסף שבשלו היד סולדת מלעסוק בנושא זה הוא כבר בעל אופי שונה לחלוטין. ראשיתו בוויכוח עקרוני והמשכו וסופו בתכסיס, כהשבונות רבים ובאיוולת אשר מי גיבור ויעסוק בהם שוב ושוב - ולוא גם על דרך הגינוי - מבלי לבטל עצמו מדרבים שהם באמת חשובים יותר לבעליהם ובוודאי מהננים יותר.

אשר להיבט העקרוני, דומה כי בפרסי-ישראל עצמו, בו כשלעצמו, לא נותר עוד שום כבוד, אלא אם כן חתן וכלה זה וזו מאצילים עליו, לרגע, מכבודם שלהם. ברגע שפרס שיועד כמדרגה ליוצרים - סופרים ומשוררים, פילוסופים וחכי-מיישראל, אמנים ומוסיקאים, אדריכלים ויוצרי מחול, וכו' וכו', מתחיל להתחלק (להחליק?) עד שהוא נופל לירייהם של המבצעים כבר חלים בו פחות-ערך ופחיתות כבוד. וגם זאת לדעת: פרס

